

ותמחה הגמרא: **נימא תיהוי תיובתא דרב**
[האם ברייתא זו סותרת את דברי רב]!

ומשנינן: לא קשיא, כי **אמר לך רב**:

מאי "אחריות" נמי דקתני בברייתא, אין הכוונה התחייבות לשלם במקרה שיוציאו מן הלקוח את הקרקע, אלא, עצם כתיבת השטר היא "אחריות" וביטוח שלא תחזור האשה ותתבע את הלקוח.

א. הלקוח שדה מחבירו, והחזיק בה שלש שנים, אינו צריך לשמור את שטרו, ואף בלא שטר נאמן הוא לומר לקחתי שדה זו, כי אם לא לקחה, איך שתק הבעלים שלש שנים ולא עירער, ושתיקתו – ראייה היא על המקח.

ב. החזיק בשדה שלש שנים בלא ערעור, ואינו טוען שלקחה מן הבעלים, עליו להחזירו לבעלים, כי "חזקה בלא טענה" היא, ואינה מועילה לזכות בשדה.

תנו רבנן:

מי שלקח שדה מן הסיקריקון, ואכלה הלקוח

כי היות ולא עשה הבעלים מעשה אלא דיבור בעלמא, יש לומר, לא נתכוין להקנות לו, אלא לסלק את הסיקריקון [או את האשה – כשלקח מן האשה] מעליו, כי את הלקוח נוה לו לתבוע יותר מאשר לדון עם הסיקריקון.

אבל בכגון שכתב לו שטר, הרי קנה הלקוח, כי בודאי מדעתו הקנה לו, כי אם לא נתכוין למכר גמור, לא היה לו צורך לטרוח ולכתוב שטר, והיה יכול להסתפק בקנין חזקה.⁽²¹⁾

ושמואל אמר: אף בכתב לו שטר, נמי לא קנה הלקוח,⁽²²⁾ עד שיכתוב לו אחריות, שאם יטרפו ממנו יוכל לחזור ולגבות מן המוכר את דמי הקרקע, כי אז ודאי שמדעתו הוא מקנה, ואין כוונתו להפטר מן הסיקריקון בלבד.

ב-ח **תניא בוותיה דשמואל:**

רבי שמעון בן אלעזר אומר: לקח מן האשה וחזר ולקח מן האיש מקחו קיים.

לקח מן האיש, וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל, עד שתכתוב לו שטר עם אחריות. [וכן בסיקריקון].

בו אחריות, ולפי זה אם כתב בשטר במפורש שהוא מוכר שלא באחריות, גם לדעת רב לא קנה. [וראה בריטב"א ובנימוקי יוסף בבבא בתרא שכאשר כותב שטר בעל כורחו לא אומרים "אחריות טעות סופר"].

22. כי בכל גווניו אנו אומרים שמתיירא הוא מן הסיקריקון ועל כן אין השטר מהוה ראייה להסכמתו.

21. רש"י. וראה בתוספות בבבא בתרא מז ב ד"ה אבל שכתבו דאף אם כתב שטר אין ראייה על הסכמתו, כי שמא מפחד הוא מן הסיקריקון, אלא דהכא מיירי שאחרי הקנין הוסיף לתת לו עוד שטר ראייה.

ועוד כתבו, שבין רב ובין שמואל סוברים שאם כתב לו שטר בלא אחריות לא קנה, אלא שרב סובר "אחריות טעות סופר", כלומר אף אם לא נכתבה אחריות בשטר, אנו תולים זאת בטעותו של הסופר והשטר נחשב כמי שנכתבה

שלש שנים בפני בעלים, ושחק ולא עירער, ואחר כך חזר ומכרה הלוקח לאחר.

אין לבעלים על לוקח שני כלום, כי מאחר שהחזיק הלוקח הראשון שלש שנים בפני הבעלים, אות היא שמכרה בעלים, ומקחו של השני מן הראשון קיים.

ומשמע, שאם החזיק הלוקח שלש שנים ולא מכרה לאחר, היה המקח בטל, ועל ידי שלקח ממנו השני, אין לבעלים עליו כלום.

ותמהה הגמרא: היכי דמי?!

אי דקא טעין לוקח שני, ואמר לבעלים: "מינך זבנה לוקח ראשון", שנתן לך רביע כתקנת חכמים, וקנה ממך את השדה: (1)

הרי אפילו ראשון שיטען כך, נמי יהיה נאמן, ואינו צריך להביא את שטר המקח, כיון שהחזיק בקרקע שלש שנים, ואין אדם צריך להזהר בשטרו כל כך.

ואם כן, אין צורך שימכרנה לוקח ראשון לשני, בכדי להיות נאמן בטענה זו.

ואי מיירי, בכגון דלא קא טעין ואמר לוקח שני: "מינך זבנה הראשון":

אם כן, אפילו לוקח שני נמי לא יוכל להחזיק בשדה, כי חזקה בלא טענת מקח היא, ו"חזקה בלא טענה" אינה כלום, ועליו להחזיר את השדה לבעליה.

ואם כן תיקשי: במאי מיירי הברייתא?!

אמר [פירש] רב ששת:

לעולם דלא קא טעין לוקח שני ליה [לבעלים] שהראשון קנאה ממנו, כי איננו יודע מה עשה הראשון.

ומכל מקום כיון שנסתמא לקחה הראשון מן הבעלים, שהרי יודע היה שגזולה היא ביד הסיקריקון, ולא היה מוציא את ממונו אם לא שהבעלים מסכים. (2)

הרי שבכגון זה (3): טוענין בית דין ליורש [אם לא מכרה אלא מת], וטוענין בית דין ללוקח שני, ואומרים לבעלים: שמא לקחה ממך הראשון.

ומשלם לו מה שהוציא, מכל מקום לא הועיל כלום בטירחתו, רשב"א.

ב. ומבואר, שאינו זוכה בקרקע על ידי חזקה זו, שאין אדם מאבד ממונו — מה שנתן לסיקריקון — חנם, אלא בצירוף חזקת שלש שנים, וראה ברשב"א מאי טעמא לא סגי בחזקה זו.

ג. ראה ב"חידושי הריטב"א" דלא דמי לוקח מסיקריקון, שנאמן לומר לקחתיה על ידי חזקת שלש שנים, ליורד לשדה בתורת משכון, שאין חזקת שלש שנים מועילה לו שיהיה נאמן לומר חזרתי ולקחתיה, וראה שם בציון 860.

3. א. מאי דאמרינן "כגון זה", פירש רש"י,

1. א. כך פירש רש"י, וכ"משנה אחרונה"; וראה ב"חידושי הריטב"א" וב"חידושים מכתב יד" שכתבו לפרש עוד כמשנה ראשונה, ובטוען הלוקח שקנאה מן הבעלים קודם שקנאה מן הסיקריקון.

ב. רש"י כתב: "שנתן לך רביע כתקנת בית דין, והדר אכלה שני חזקה", כי את שלש שנות החזקה מתחילים למנות משעה שקיבל את השטר מן הבעלים.

2. א. כלומר, חזקה עליו ששילם לבעלים רביע, וקנה ממנו את השדה. כי, אם לא שילם לבעלים הראשונים, הרי אין השדה שלו, ומה ששילם לגוי, אינו כלום, ואף על פי שהבעלים חוזר

ואידך [לוקח ראשון עצמו], **אי טעין:** "לקחתיה ממך", **איין** [אכן טענתו טענה], ואין הבעלים מוציאה ממנו, אחרי שהחזיק בה שלש שנים.

איין בו במקח זה, **משום** דין סיקריקון, ואף אם שהתה אצלו שנים עשר חודש, (5) אינו יכול לעכבה אצלו, ולשלם לבעליה רביע, כדין סיקריקון; אלא חייב הוא להחזירה לבעליה. (6) (7)

ואי לא טעין מעצמו, **לא** טוענים בית דין עבורו, ומקחו בטל.

כי ב"סיקריקון", מפחד הוא שמא יהרגנו הגוי, ועל כן גומר בדעתו ומקנה לו; אבל כאן, שאינו אלא אונס בעלמא, לא גמר ומקני ליה; ואף שעברו שנים עשר חודש בשתיקה, אין שתיקתו ראייה על מחילה, כי מצפה הוא לשעה שיוכל לכופו, ועדיין לא באה שעה זו.

תנו רבנן:

גוי **הבא מחמת חוב** על ישראל, ואנס הגוי את קרקעו בחובו.

ומסיימת הברייתא: **ואנפרות עצמה צריכה שתשהה שנים עשר חדש.**

וכן **הבא מחמת אנפרות**, כלומר, שהגוי גוזל אותו בלא שום חוב, וחזר הגוי ומכרה לישראל. (4)

אותו.

5. שיעור זה של שנים עשר חודש, הוא על פי תקנת רבי ובית דינו, וברייתא זו נשנתה אחרי תקנתו, כדמוכח בסיפא.

דבכבא בתרא פליגי, אם טוענין ליורש וללוקח, אבל הכא, יש חזקה שלקח הראשון על פי הבעלים, וכגון זה, כולי עלמא מודו, דטוענים בית דין ליורש וללוקח.

6. רש"י כתב, שחייב הוא להחזירה לבעליה בחינם, ואף על פי ששילם מעות לגוי, אינו אלא כמבריה ארי מנכסי חבירו, ופטור מלשלם לו את הוצאותיו, וראה בתוספות בבבא קמא נח א ד"ה אי נמי, שחייבו את הבעלים לשלם את הוצאותיו של הלוקח, כי כל העושה טובה לחבירו במעותיו, אם מצילו מהפסד ברור, צריך לשלם.

ב. והתוספות חולקים על רש"י, וסוברים שאין חולק בדבר, ולכולי עלמא טענינן, ומאי דאמרינן "כגון זה", היינו אפילו כגון זה, כי יש לומר, שמא אין מועילה חזקתו, ואין שתיקת הבעלים ראייה, כיון שחושש הוא למחות, מאימת הסיקריקון.

7. א. כך פירש רש"י. [וראה ב"חידושי הריטב"א" שחילק בין סיקריקון שהבעלים נתן לו את הקרקע מדעתו, לבין בא בחובו, ושהגוי נטל את הקרקע].

וראה ברשב"א וב"חידושי הריטב"א", דקא משמע לן, שאמנם מתיירא הוא להמרות את פי הסיקריקון, אבל אינו מתיירא למחות בישראל חבירו המחזיק בשדה בלא רשותו.

ב. ובתוספות ר"ד פירש להיפך מרש"י, דוקא בסיקריקון לא קנה הלוקח מעיקר הדין, כי הבעלים מפחד מן הסיקריקון ואינו יכול להוציא

4. א. "אנפרות" לשון הפסד הוא, ראה רש"י מד א; ובשור"ת ריב"ש סימן רצ כתב, דהיינו לישנא ד"אנפרות", כלומר "אין פירות" שהוא לשון איבוד. וראה בערוך ערך אנפרות.

ב. ראה ברמב"ם [גולה ואבדה י א] שפירש "אנפרות", שהגוי תובע את הישראל על שהזיק

ותמחה הגמרא: **והא קחזינן** [הלא רואים אנו], **דאיכא** אנפרות אף בבבל!?

ומפרשינן: **אלא אימא: אין "דין" אנפרות** [סיקריקון] **בבבל**, ולא יפסיד הלוקח.

ומאי טעמא דמילתא?

כיון דאיכא בי דוואר [שלטון], **ולא אזיל** בעלים וקביל [לקבול ולהתלונן] על האונס אצל השלטון, **אימא** [אומרים אנו], שתיקתו ראייה היא **דאחולי אחיל** בעלים ללוקח.⁽⁸⁾

מעשה בגידל **בר רעילאי** [שם אדם], **דקביל** **ארעא בטסקא** [מס המלך על קרקעות] **מבני באגא** [בני בקעה].

שכך היה מנהגם, המלך מוכר⁽⁹⁾ בקעה אחת לקבוצת אנשים על מנת לתת למלך סכום מסויים כל שנה, ואנשים אלו היו מחלקים את השדות ביניהם, כל אחד עובד בחלקו, ונותן מס לפי חלקו.

ובפשטות, כוונת הברייתא היא לגוי הבא מחמת "אנפרות", ודינו — שאחרי שנים עשר חודש, יכול הלוקח לעכבה אצלו, על ידי שישלם רביע לבעליה.

ותמחה הגמרא: **והאמרת** ברישא: הבא מחמת **אנפרות**, **אין בה משום** דין **סיקריקון**, וחוזרת היא לבעליה לעולם, ובלא תשלום!?

ומשנינן: "אנפרות" דסיפא, סיקריקון היא, **והכי קאמר: וסיקריקון עצמה צריכה שתשהה שנים עשר חדש**, אצל סיקריקון, ואם שהתה פחות מכן, חוזרת היא לבעליה, אם ירצה לשלם דמים ללוקח, ואין הלוקח יכול לעכבה אצלו על ידי שישלם רביע.

אמר רב יוסף: נקטינן [מסורת היא בידינו]: **אין אנפרות בבבל**.

וסבורה היתה הגמרא, שרב יוסף העיד, שאין במציאות ענין של "אנפרות" בבבל, ונפקא מינה, שאם בא ישראל וערער על חבריו, ואומר, קרקע זו שלקחת מן הגוי שלי היתה וגזלה ממני — אינו נאמן.

אם ירצו בעלים, יתן לו הלוקח רביע.

8. ודווקא אם שהתה אצל הגוי יב חודש, אבל היכא דלא שהתה לא, כי יש לומר: לא הזדמן לו ללכת אל השלטון לקבול על הגזילה, ועל כן אמרו "אימור אחולי אחיל", ולא אמרו "גמר ומקני", ושמע מינה דבחזילה של אחר זמן קאי — "חידושים מכתב יד", ושו"ת ריב"ש סימן רצ בשם הרמ"ה.

9. מאירי.

ממנו עד שחבא שעת הכושר, ולפיכך תיקנו חכמים, שישלם הלוקח לבעלים רביע.

אבל בסתם גוי אנס, אין הישראל חושש ממנו, ויכול לתובעו לדין, ואם לא תבעו, אות הוא שמחל לו, והלוקח ממנו זכה לגמרי, ואין צריך לשלם לבעלים הראשונים אפילו רביע, וראה עוד ברמב"ם [גזילה ואבירה י א], ב"מגיד משנה" ובהשגת הראב"ד.

ג. וראה עוד ב"חידושים מכתב יד", שכתב חילוק אחר בין סיקריקון לבין גוי שבא בחובו, ולפי זה כתב בדין גוי הבא בחובו, שאף אחרי יב חודש יכול הבעלים לתת דמים ולסלקו, או

אבל **השתא**, [מכאן ואילך], **אנן יהבינן** מס של השנים הבאות, **ואנן אכלינן** פירות.

אתו לקמיה דרב פפא [באו אל רב פפא לדין תורה], כי גידל רצה לקבל בחזרה את מה שנתן למלך עבור השנתיים הבאות.

אולם, הבעלים הראשונים לא רצו לשלם לו, היות וגבאי המלך תובע אותם לשלם שוב, כי דרך המלך, לתבוע את המס מחדש, כאשר מתחלפים הבעלים.

ועל כן, תבע גידל את בני הבקעה, (11) לפצות אותו על מה שהפסיד, (12) ובני הבקעה לא רצו לשלם.

סבר רב פפא: למיכתב ליה [לגידל] שטר **טירפא** [רשות לטרוף ולגבות קרקעות] **אבני באגא** [מבני הבקעה].

אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע, לרב פפא:

אם כן, נמצא שעשית את הדבר כאילו המלך סיקריקון!?

אין גבאי המלך גובה מכל אחד בנפרד, אלא כל בני הבקעה נותנים לאחד, והוא נותנו לגבאי המלך.

אם הלך אחד מבני השדות, אין המלך מוותר על חלקו, אלא גבאי המלך גובה מבני הבקעה את כל המס בשלימות.

שדה שהלך בעליה ואינו משלם עליה מס, רשאים בני הבקעה לתת אותה לאחד מהם, שיהיה הוא פורע את המס ובתמורה יאכל את הפירות, כל זמן שאין בעליה חוזר. (10)

ואף כאן, נתנו בני הבקעה את השדה, לגידל בר רעילאי, ואמרו לו שיפרע את המס בשביל הבעלים ובתמורה יאכל את פירותיה.

אקריב גידל ויהיב לגבאי המלך, וזוי דתלת שנין [דמי המס לשלש שנים].

לפוף [השנה] **אתא מרוותא קמאי** [באו בעלים הראשונים].

אמרו ליה הבעלים לגידל: שתא קמיותא דיהבת [שנה ראשונה שפרעת את המס שלה], הרי כבר **אכלת** פירותיה.

12. ראה ברשב"א, שגידל תבע מבני באגא את כל הפירות של השנתיים הבאות, וכך היה סבור רב פפא לתת לו.

אך רש"י פירש, שלא רצה רב פפא לתת לו לטרוף מקרקעותיהם אלא את מה ששילם למלך, [ולשון "טירפא" יותר ניחא אם גובה קרקע].

ולדברי התוספות שגידל תבע את הבעלים הראשונים, יש לומר, שהיה תובע את הפירות, כלומר, היה רוצה שתשאר הקרקע בחזקתו עוד שנתיים.

10. ראה בתוספות ד"ה אנן, ומשמע שכן הוא דין המלך, ומטעם דינא דמלכותא דינא. וראה שם, שאם הבעלים נשטט מלפרוע, מי שמשלם במקומם זוכה בקרקע לעולם, וראה עוד ב"חידושי הריטב"א", ובתוספות בכבא בתרא נד ב.

11. תוספות ד"ה למכתב, כתבו, שגידל תבע את הבעלים הראשונים, אך לשון רש"י בד"ה טירפא, משמע לכאורה, שאת בני הבאגא היה תובע, וראה במאירי, ובתוספות בכבא בתרא נד ב.

עצמה] הוא נותן לו, או דמי רביע הקרקע שהן שליש במעות ששילם, ומפרש לה ואזיל.

ומפרשינן: במאי קמיפלגני רב ושמואל?

מר — שמואל — סבר: נכי [חסר] רביע זבין הסיקריקון [הסיקריקון מוכר את השדה במחירו המלא פחות רבע], וקרקע השוה מנה, מוכר הוא אותה בשלשה רבעי מנה.

ולפיכך, צריך הלוקח לתת לבעלים, רבע מן הקרקע השווה רבע מנה, או רבע מנה — שליש מן המעות שנתן הלוקח לסיקריקון.

ומר — רב — סבר: נכי חומשא זבין [הסיקריקון מוכרו בחמישית פחות ממחירו המלא], וקרקע שוה מנה, מוכר הוא אותה בארבע חמישיות המנה.

ולפיכך, צריך הלוקח לתת לבעלים רבע מן המעות ששילם, דהיינו חמישית מנה, או קרקע בחמישית מנה.⁽¹⁵⁾

מיתבי לשמואל מהא דתניא:

זו משנה ראשונה, בית דין של אחריהן אמרו: הלוקח מן הסיקריקון נותן לבעלים רביע.

כי, לפי משנה אחרונה,⁽¹³⁾ הלוקח מסיקריקון אינו מפסיד כלום, ומחזיר לו הבעלים את מעותיו, או, תעמוד הקרקע אצלו ויתן רביע לבעלים.

וכן כאן אתה אומר, שלא יפסיד גידל בר רעילאי כלום.

והרי אין המקרים שוים, כי המלך לא דרש ממנו לשלם מראש?!

אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע:

גידל הפסיד את כספו, ובדרך משל: הרי הוא כמי שהניח מעותיו על קרן הצבי, וברח הצבי, והפסיד את מעותיו.⁽¹⁴⁾

שנינו במשנה: זו משנה ראשונה; בית דין של אחריהן אמרו: הלוקח מן הסיקריקון, נותן לבעלים רביע:

אמר רב: הלוקח נותן לבעלים רביע בקרקע, או רביע במעות.

כי "רביע" ששנינו, היינו רביע מן המעות ששילם הוא, וכגון אם שילם מנה, צריך הוא לתת רבע מנה לבעלים, או קרקע בערך רבע מנה, שהיא חמישית מן הקרקע.

ושמואל אמר: רביע בקרקע [מן הקרקע

ובתוספות יום טוב כתובות יג ב, וב"תפארת ישראל" שם מה שביארו במשל זה.

15. כתב ב"חידושי הריטב"א": ומיהו נראה, דאף על גב דאזיל לגביה טפי, דאין לו אלא רבעא, ואי קנאו בשווי רבעא נותן לו, שתקנה קבועה היתה, שאם אי אתה אומר כן, נתן דבריך לשיעורין. וכן כתב הסמ"ע רלו ג.

13. כך נראה מפירושו רש"י.

וברשב"א נראה, שלדעת רב פפא הרי הוא כלוקח מסיקריקון בהרוגי המלחמה, דאגב אונסייהו גמרי בעלים ומקני. וראה במאירי, שאין הכוונה כאן להשוות לדין סיקריקון, אלא דרך צחות הוא, כלומר עשית אותם כמופלגים שבאנסים.

14. ראה בשיטה מקובצת כתובות קז ב,

קיבלו "רביע", ממה שהוציא הלוקח בסך הכל, [ולכך נתכוונה הברייתא], ו"שליש" ממה ששילם הלוקח לסיקריקון, כדברי שמואל.

אמר רב: אנה הואי [הייתי] במנינא דבי טא-א רבי, באותו מנין — בישיבתו של רבי יהודה הנשיא — שנמנו ותיקנו שאם שהתה י"ב חודש בפני סיקריקון, כל הקודם זכה.

וכאשר שאלו כל אחד, מה דעתו נוטה, כדי למנות את המסכמים לתקנה ואת שאינם מסכמים, **מנינאי דידי, מנו ברישא** [ממני החל המנין], אותי שאלו תחילה, אף על פי שלא הייתי גדול שבכולם.⁽¹⁾

ומקשינן: **והא אנן תנן** בסנהדרין:

כשעומדים למנין, לראות להיכן דעת הרוב נוטה:

בדיני ממונות, ובהלכות הטהרות והטומאות⁽²⁾, מתחילין מן הגדול, משום כבודו.

ובדיני נפשות, אין מתחילין מן הגדול, שמא ילמד חובה, והשאר נכנעים מפניו, ולא ירצו לחלוק עליו.⁽³⁾

ויד בעלים על העליונה, שאם רצו בעלים בקרקע, נוטלין הם קרקע, ואם רצו במעות, נוטלין מעות.

ואימתי, נוטלים רביע, בזמן שאין בידן של בעלים ליקח, אבל אם יש בידן של בעלים ליקח, הן קודמין לכל אדם.

רבי הושיב בית דין על הדבר ונמנו וגמרו: שאם שהתה בפני סיקריקון שנים עשר חודש, כל הקודם ליקח זכה.

אבל מכל מקום נותן הוא לבעלים רביע בקרקע, או רביע במעות.

והרי מפורש בברייתא כדברי רב, וקשיא לשמואל! ?

אמר [תירץ] רב אשי:

כי תניא החיא [מה שאמרה הברייתא] "רביע":

היינו, שלישי דשמואל, **ולאחר שבאו מעות לידו של בעלים.**

כי, אם שילם שלשה רבעי מנה לסיקריקון, ורבע מנה לבעלים, הרי נמצא, שהבעלים

3. כך כתב רש"י בסנהדרין לב א, ומשמע, שאם ירצה, רשאי לחלוק עליו, אלא שאנו חוששים, שמא משום כבודו של הגדול, ימנע מלומר את דעתו. וכן כתב ב"נמוקי יוסף" שם לו א, שמצד הדין מחויב הוא לומר את דעתו, אף על פי שחולק הוא על הגדול, אלא שיש לחוש שמא יתבייש הקטן מן הגדול, ועל כן מתחילין מן הצד.

ודעת התוספות בסנהדרין לו א ד"ה דיני

1. ולא קטן שבכולם, אלא בינוני, אי נמי קטן שבכולם היה, כך פירש רש"י. וראה בהערה להלן.

2. ראה במאירי סנהדרין לו א, שדיני טומאה וטהרה, איסור והיתר, ופסול והכשר, הוראתם ביחיד ואין צריך מנין כדי להורות, אך כשמזדמנת שם מחלוקת אז צריך לעמוד למנין, אם רבו המטמאין או האוסרים או הפוסלים, ואם רבו המטהרים או המכשירים או המתירים.